

2026 YILININ İLK ALTI AYINDA DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE YAŞANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

Değerli basın emekçileri;

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 2026 yılının ilk altı ayında yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin hazırladığımız raporu ve değerlendirmelerimizi kamuoyuyla paylaşmak üzere bir aradayız.

Şubelerimize yapılan başvurular, sahada yürütülen izleme ve gözlem çalışmaları ile basına ve açık kaynaklara yansıyan bilgiler doğrultusunda hazırlanan raporumuz; yaşam hakkından işkence ve kötü muamele yasağına, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından düşünce ve ifade özgürlüğüne, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkından hapisanelerde yaşanan ihlallere, kadın ve çocuk haklarından ekonomik ve sosyal haklara kadar geniş bir alanda ihlallerin devam ettiğini göstermektedir.

2026 yılının ilk altı aylık verileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, önceki yıllarda tespit ettiğimiz ihlallerin önemli ölçüde devam ettiği, bazı hak ve özgürlükler bakımından ise ihlallerde belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir. Hazırladığımız raporun bilançosuna göre yılın ilk altı ayında Bölgede en az 1.804 insan hakları ihlali tespit edilmiştir. Bununla birlikte insan hakları ihlallerinin gerçek boyutunun kayıt altına alabildiğimiz vakalarla sınırlı olmadığını, burada açıkladığımız verilerin şubelerimize ulaşan ve tespit edilebilen ihlalleri ifade ettiğini ve bu sebeple de ihlal sayılarını belirtirken “en az” ifadesini kullandığımızı özellikle belirtmek isteriz.

En temel insan hakkı olan yaşam hakkına yönelik ihlaller 2026 yılı ilk altı aylık raporlama döneminde de devam etmiştir. Hapishanelerde meydana gelen ölümler, sınır bölgelerinde yaşanan mayın ve sahipsiz patlayıcıların neden olduğu yaralanmalar, kadın cinayetleri, iş cinayetleri ve kuşku ölümler, yaşam hakkının korunması konusunda devletin sorumluluğunun önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bilançomuzda göre ilk altı ay içerisinde 38'i kadın, 11'i erkek ve 10'u çocuk olmak üzere en az 59 kişi kuşku biçimde yaşamını yitirmiştir. Özellikle kadınların, çocukların ve gençlerin kuşku biçimde yaşamlarını yitirdikleri vakaların çokluğu dikkat çekicidir. Kuşku ölümlerin tüm yönleriyle açığa çıkarılması, etkili soruşturmalar yürütülmesi ve yaşam hakkının korunması konusunda devletin üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir.

Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri 2026 yılının ilk altı ayında da ağır bir insan hakları sorunu olarak varlığını sürdürmüştür. Kadınların aile içinde ve toplumsal alanda şiddete maruz kaldıkları, yaşamlarını yitirdikleri ve çok sayıda kadın ölümünün kuşku ölüm olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir. Bilançomuzda yansıyan verilere göre aile içi şiddet sonucu en az 17 kadın yaşamını yitirmiş, toplumsal alanda gerçekleşen saldırılar sonucunda ise en az 9 kadın hayatını kaybetmiştir. Kadınlara yönelik şiddetin engellenmesi için koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkili biçimde uygulanması, kuşku kadın ölümlerinin bütün yönleriyle soruşturulması ve kadın cinayetlerinde cezasızlığı besleyen uygulamalara son verilmesi gerekmektedir.

Çocukların yaşam hakkına, bedensel ve ruhsal bütünlüklerine yönelik ihlaller de raporlama döneminde devam etmiştir. Çocukların aile içinde ve toplumsal alanda şiddete ve istismara maruz kalmaları, iş cinayetlerinde yaşamlarını yitirmeleri, mayın ve sahipsiz patlayıcılar nedeniyle yaralanmaları, toplumsal gösteriler ve gözaltı süreçlerinde kolluk şiddetine maruz kaldıklarına ilişkin iddialar çocuk haklarının korunması konusunda ciddi eksikliklerin sürdüğünü göstermektedir.

Değerli basın emekçileri;

Raporlama döneminde en fazla dikkat çeken gelişmelerden biri, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik ihlallerde yaşanan artıştır. 2025 yılının tamamında Bölge kentlerinde en az 588 yurttaşın gözaltına alındığı ve bunların en az 81'inin tutuklandığı tespit edilmişken, 2026 yılının henüz ilk altı ayında gözaltı sayısı 652'ye, tutuklama sayısı ise 123'e

ulaşmıştır. Gözaltı ve tutuklama sayısındaki bu artışın yanında çok sayıda ev ve iş yeri baskını gerçekleştirilmiş, barışçıl toplantı ve gösterilere müdahale edilmiş, yurttaşların demokratik haklarını kullanmaları soruşturma ve tutuklama tedbirlerinin konusu haline getirilmiştir.

Bu artışta, 2026 yılı Ocak ayında Suriye’de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere yönelik saldırıların ardından Türkiye’de gerçekleştirilen protestolara karşı kolluk ve yargı makamlarının tutumu önemli bir yer tutmaktadır. Halep’e bağlı Kürt mahalleleri olan Şeyh Maksud ve Eşrefiye’de başlayan saldırılara karşı Türkiye’nin birçok kentinde gerçekleştirilen protestolara müdahale edilmiş; bazı kentlerde günler süren eylem ve etkinlik yasakları ilan edilmiş; aralarında çocukların, gazetecilerin ve siyasetçilerin de bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. Raporumuzda yer alan vakalar arasında protestolara katıldıkları gerekçesiyle gerçekleştirilen toplu gözaltı ve tutuklamalar ile çocuklara yönelik kötü muameleyle dair bilgiler de bulunmaktadır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı demokratik toplumun temel haklarından biridir. Yurttaşların ülke içinde veya dışında yaşanan gelişmeler karşısında düşüncelerini açıklamaları, tepki göstermeleri ve protesto amacıyla bir araya gelmeleri anayasal ve evrensel bir haktır. Bu hakkın keyfi idari yasaklarla sınırlandırılması, barışçıl gösterilere kolluk güçleri tarafından müdahale edilmesi ve gösterilere katılan kişilerin gözaltına alınarak haklarında ceza soruşturmaları yürütülmesi demokratik toplum ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Nitekim raporlama döneminde Diyarbakır, Urfa ve Mardin’de basın açıklaması, yürüyüş, oturma eylemi ve benzeri barışçıl faaliyetleri kapsayan geniş kapsamlı yasaklama kararları alınmıştır.

İşkence ve kötü muamele yasağına ilişkin tespitlerimiz de kaygı vericidir. Gözaltı merkezlerinde, gözaltı yerleri dışında, toplumsal gösteriler sırasında ve hapishanelerde işkence ve kötü muamele iddiaları raporumuza yansımıştır. Kişilerin kaçırılarak veya durdurularak tehdit edildiği ve ajanlık dayatmasına maruz bırakıldığı yönündeki iddialar da devam etmektedir. Özellikle toplumsal gösterilere yönelik müdahaleler sırasında çocukların da aralarında bulunduğu kişilere yönelik fiziksel şiddet iddiaları, işkence ve kötü muamele yasağının korunması bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir durumdur. Raporlama sürecinde bunun en belirgin örneği olarak Ocak ayında gerçekleştirilen Rojava protestoları sırasında gözaltına alınan kişilerin işkence ve kötü muameleyle maruz kaldıklarına ilişkin vakalar da raporumuza yansımıştır.

İşkence yasağı mutlaklıktır. Kamu düzeninin korunması, güvenlik veya herhangi başka bir gerekçe işkence ve kötü muameleyi meşru kılamaz. İşkence ve kötü muamele iddialarının etkili biçimde soruşturulmaması ve sorumluların cezasız kalması bu ihlallerin devamına zemin hazırlamaktadır. Nitekim bugün açıklamakta olduğumuz raporumuza yansıyan ihlaller, bugüne kadarki cezasızlık uygulamalarının ısrarla sürdürülmesinden bağımsız düşünülemez. Bu sebeple işkence ve kötü muamele iddiaları derhal ve etkili bir biçimde soruşturulmalı, cezasızlık politikasına son verilmelidir.

Düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik ihlaller de bu raporlama döneminde ciddi bir biçimde devam etmiştir. Basın açıklamaları, sosyal medya paylaşımları, gazetecilik faaliyetleri, siyasal çalışmalar ve barışçıl gösterilere katılım nedeniyle yurttaşlar hakkında soruşturmalar yürütülmüş ve cezalar verilmiştir. Gazetecilerin haberleri, yazıları ve mesleki faaliyetleri nedeniyle gözaltına alındıkları, haklarında soruşturma ve kovuşturmalar yürütüldüğü; çeşitli gerekçelerle gazeteciler hakkında verilen hapis cezalarının bulunduğu raporumuza yansımıştır. Basın kuruluşlarına ve derneklere yönelik baskınlar ile yayın ve içeriklere yönelik engellemeler, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün kullanılmasını zorlaştırmaktadır.

Raporumuzda doğrudan “Anadili Kullanma Özgürlüğüne Yönelik İhlaller” başlığı altında kaydedilen ihlallerin yanı sıra, farklı ihlal başlıkları altında yer alan olaylarda da Kürtçenin kullanımına yönelik müdahale ve engellemeler mevcuttur. Van’ın Erciş ilçesinde faaliyet yürüten ARSİSA Dil Kültür ve Sanat Araştırmaları Derneğine açtığı Kürtçe kurslar nedeniyle 400 bin TL idari para cezası verilmiş; Van’da kayyım yönetimindeki belediye tarafından Perperok Kreş ve Bakım Evinin Kürtçe tabelası kaldırılarak Kürtçe ibareler silinmiştir. Bunun yanında Mardin’in Mazıdağı ilçesinde düzenlenen

Newroz kutlamasında Kürtçe şarkılar söyleyen müzisyen Şeyhmus Temel ile 15 yaşındaki kızı hakkında soruşturma başlatılmış; Van'da gerçekleştirilen bir ev baskınında Kürtçe konuşan aile fertlerinin polis tarafından tehdit edildiği bildirilmiştir. Van F Tipi Cezaevi'nde açık görüş sırasında Kürtçe konuşulmasının engellenmek istendiği; 15 Mayıs Kürt Dil Bayramı dolayısıyla Van'da gerçekleştirilen yürüyüşün ise polis tarafından engellenmek istendiği ve katılımcıların ablukaya alındığı raporumuza yansımıştır.

Hapishanelerde yaşanan insan hakları ihlalleri de vahametini korumaktadır. Mahpusların sağlık hizmetlerine erişiminde yaşanan güçlükler, kelepçeli muayene uygulamaları, irade dışı sevkler, haberleşme ve sosyal faaliyet haklarına getirilen kısıtlamalar, çıplak arama iddiaları, tecrit ve izolasyon uygulamaları ile İdare ve Gözlem Kurullarının kararları sonucunda tahliyelerin ertelenmesi rapor döneminde tespit edilen başlıca ihlallerdir. Hasta mahpusların sağlık hizmetlerine zamanında ve etkili biçimde erişiminin sağlanması, ağır hasta mahpusların durumlarının insan hakları ve insan onuru esas alınarak değerlendirilmesi ve infazda eşitliğe aykırı uygulamalara son verilmesi gerekmektedir.

Değerli basın emekçileri;

2026 yılının ilk altı ayında yaşanan insan hakları ihlallerini değerlendirirken Türkiye'de Kürt meselesinin demokratik ve barışçıl çözümüne ilişkin devam eden süreci göz ardı etmek mümkün değildir.

İnsan Hakları Derneği, kuruluşundan bu yana Kürt meselesinin güvenlikçi politikalarla çözülemeyeceğini ifade etmiş; meselenin şiddet dışı, demokratik ve barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Kırk yılı aşkın süredir devam eden çatışmalı ortam, başta yaşam hakkı olmak üzere işkence yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, siyasal katılım ile ekonomik ve sosyal haklar üzerinde ağır sonuçlar yaratmış, toplumda onarılması güç yaralar bırakmıştır.

Ekim 2024'te başlayan ve çatışmalı dönemin sona ermesine yönelik atılan adımları, Kürt meselesinin demokratik yollarla çözülmesi ve kalıcı toplumsal barışın sağlanması bakımından önemli bir fırsat olarak görüyoruz. Silahların susması, çatışmalardan kaynaklanan yaşam hakkı ihlallerinin sona ermesi ve meselenin siyasal zeminde ele alınması, uzun yıllardır barış talebini dile getiren insan hakları savunucuları açısından son derece kıymetlidir.

Bununla birlikte, devam eden sürecin toplumsal barışa dönüşebilmesi için toplumun sürecin sonuçlarını olumlu manada kendi yaşamlarında da görmesi gerekmektedir. İnsanların düşüncelerini ifade etmeleri nedeniyle soruşturulduğu, barışçıl gösterilerin yasaklandığı, yurttaşların demokratik tepkileri nedeniyle gözaltına alındığı ve tutuklandığı, demokratik siyaset alanının sınırlandırıldığı ve hapishanelerde ağır insan hakları ihlallerinin devam ettiği bir ortamda barışa ilişkin toplumsal güvenin güçlenmesi mümkün değildir.

Bu nedenle 2026 yılının ilk altı ayında tespit ettiğimiz ihlaller ile devam eden sürecin amacı arasındaki çelişkiye dikkat çekmek istiyoruz. Kürt meselesinin demokratik çözümünün tartışıldığı bir dönemde Kürtlerin kendilerini doğrudan ilgilendiren gelişmeler karşısında düşüncelerini açıklamalarının ve barışçıl biçimde protesto hakkını kullanmalarının güvenlikçi politikalarla bastırılması kabul edilemezdir. Ocak ayında Rojava'ya yönelik saldırılara karşı gerçekleştirilen barışçıl protestolara yapılan müdahaleler bunun açık örneklerinden biri olmuştur. Barış ve müzakere ortamının güçlenmesi; ifade özgürlüğünün, örgütlenme özgürlüğünün ve barışçıl toplantı ve gösteri hakkının güvence altında olmasını gerektirir.

Değerli basın emekçileri;

İHD olarak, 5 Ağustos 2026 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan ve kamuoyunda “çerçeve yasa” olarak ifade edilen düzenlemeyi, silahsızlanma ve demokratik siyasetin güçlenmesi ile Kürt meselesinin şiddet dışı ve demokratik yollarla çözümü bakımından önemli bir ilk adım olarak değerlendiriyoruz. Ancak sürecin başarıya ulaşmasının evrensel insan hakları standartlarını esas alan kapsamlı bir demokratikleşme programının hayata geçirilmesiyle mümkün olacağını bir kez daha vurguluyoruz.

Çerçeve yasaya ilişkin yakın zamanda kamuoyuyla paylaştığımız görüşlerde de belirttiğimiz üzere, düzenlemenin Kürt meselesinden kaynaklanan yargılama ve mahkûmiyetleri mümkün olan en kısa sürede ortadan kaldırılması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu nedenle yasanın hukuk dünyasından sonuç üretebilmesi için şart koşulan MGK kararının bir an önce alınması gerekmektedir. Suç tarihi ve suç tipine göre yapılan kategorik ayrımların yasanın amaçladığı toplumsal barışa hizmet etmeyeceği kanaatindeyiz. Silahların devreden çıkarılarak demokratik siyasetin güçlendirilmesinin amaçlandığı bir süreçte yasadan yararlanacak kişilere yönelik siyaset yasaklarının öngörülmesini de sürecin amacıyla bağdaşır bulmuyoruz. Bu açıdan kamuoyuyla paylaştığımız görüşler doğrultusunda demokratik siyasete katılımın önündeki engeller kaldırılmalı ve siyasal alan herkes bakımından özgür hale getirilmelidir.

Sürecin toplumun geniş kesimleri tarafından sahiplenilebilmesi için TBMM bünyesinde yürütülecek çalışmalara, özellikle “çerçeve yasa” ile oluşturulan komisyonlara sivil toplumun, insan hakları örgütlerinin, baroların, kadın örgütlerinin, meslek örgütlerinin ve çatışma çözümü konusunda deneyim sahibi kişilerin katılımının sağlanmasını önemli görüyoruz. Sürecin katılımcı biçimde yürütülmesi, kamuoyunun düzenli olarak bilgilendirilmesi toplumsal güvenin oluşmasına katkı sunacaktır.

Barış Akademisyenlerinin ve irtibat ve iltisak gerekçeleriyle kamudan ihraç edilen kamu çalışanlarının mevcut düzenlemenin dışında tutulması da giderilmesi gereken önemli eksikliklerden biridir. Düşünceleri nedeniyle görevlerine son verilen akademisyenlerin ve olağanüstü hâl döneminde kamu görevinden çıkarılan kişilerin durumları hukuk devleti ilkeleri doğrultusunda çözüme kavuşturulmalıdır.

Mahpusların durumu da devam eden süreç kapsamında ele alınmalıdır. Kürt meselesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yargılama ve mahkûmiyetlerin yarattığı sonuçların giderilmesi, hasta mahpusların sağlık ve tahliye sorunlarının çözülmesi, infaz hukukundaki ayrımcı uygulamalara son verilmesi ve İdare ve Gözlem Kurullarının mahpusların tahliyelerini keyfi biçimde erteleyen uygulamalarının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadıyla ortaya konulan umut hakkının uygulanmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması da hukuk devleti ilkesinin ve uluslararası yükümlülüklerin bir gereğidir.

Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen ihlal kararlarının uygulanmaması hukuk devletine olan güveni zedelemeye devam etmektedir. Yargı kararlarının gereğinin yerine getirilmesi bir tercih değil, anayasal ve uluslararası yükümlülüklerin gereğidir. Devam eden sürecin güvenilirliği açısından hukukun üstünlüğünün istisnasız biçimde uygulanması ve yargının temel hak ve özgürlükleri koruyan bir işleve sahip olması büyük önem taşımaktadır.

Kayım uygulamalarının devam etmesi de Kürt meselesinin demokratik çözümü yönünde yürütülen süreçle bağdaşmamaktadır. Seçmen iradesinin gayrı hukuki kararlarla ortadan kaldırılması demokratik siyasete duyulan güveni zedelemektedir. Halkın seçme ve seçilme hakkına saygı gösterilmeli, kayyım uygulamalarına son verilmeli ve yerel demokrasi üzerindeki siyasi vesayet kaldırılmalıdır.

Değerli basın emekçileri;

Kalıcı ve onurlu bir barışın kurulması, geçmişte yaşanan ağır insan hakları ihlalleriyle yüzleşmeyi de gerektirmektedir. Kırk yılı aşkın çatışmalı süreç boyunca yaşanan zorla kaybetmeler, faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar, işkence, köy boşaltmaları, zorunlu göç ve diğer ağır insan hakları ihlalleri toplumun hafızasında varlığını sürdürmektedir.

Hakikatin ortaya çıkarılması, geçmişte yaşanan ağır ihlallerin araştırılması, sorumluların tespit edilmesi, mağdurların ve yakınlarının adalet taleplerinin karşılanması ve uğranılan zararların giderilmesi için gerekli hukuki ve idari adımlar atılmalıdır. Cezasızlık politikasıyla gerçek anlamda mücadele edilmeden ve geçmişle adalet temelinde yüzleşilmeden kalıcı bir toplumsal barışın kurulması mümkün olmayacaktır.

İHD açısından barış, çatışmaların sona ermesinin ötesinde insan haklarına dayalı demokratik bir toplumsal düzenin kurulmasını ifade etmektedir. Yaşam hakkının güvence altına alındığı, işkence ve kötü muamelelerin sona erdiği, cezasızlığın ortadan kaldırıldığı, yurttaşların düşüncelerini korkmadan ifade edebildiği, örgütlenebildiği ve barışçıl biçimde gösteri yapabildiği, farklı kimliklerin ve anadillerin özgürce var olabildiği, seçme ve seçilme hakkının korunduğu ve hukukun herkes bakımından eşit biçimde uygulandığı bir ülke toplumsal barışın temelidir.

2026 yılının ilk altı ayında tespit ettiğimiz en az 1.804 insan hakları ihlali demokratikleşme yönünde atılması gereken adımların aciliyetini bir kez daha ortaya koymaktadır. Barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik müdahalelere, keyfi gözaltı ve tutuklamalara, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü sınırlandıran uygulamalara, işkence ve kötü muamele ve cezasızlık politikasına son verilmelidir. Hapishanelerde yaşanan hak ihlalleri giderilmeli, demokratik siyaset üzerindeki baskılar kaldırılmalı ve temel insan haklarının gerektirdiği yükümlülükler yerine getirilmelidir.

Kürt meselesinin demokratik çözümü konusunda ortaya çıkan bu önemli fırsatın kalıcı bir toplumsal barışla sonuçlanması için silahsızlanma sürecinin kapsamlı bir demokratikleşme programıyla tamamlanması gerektiğini bir kez daha ifade ediyoruz. Hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, demokratik siyasetin önündeki engellerin kaldırılması ve toplumun sürece etkin biçimde katılımının sağlanması barışa olan inancı ve güveni güçlendirecektir.

İnsan Hakları Derneği olarak; insan hakları ihlallerini izlemeye, belgelemeye ve kamuoyuyla paylaşmaya, ihlallerin önlenmesi ve cezasızlıkla mücadele için çalışmalarımızı sürdürmeye, Kürt meselesinin demokratik ve barışçıl yollarla çözülmesine ve kalıcı toplumsal barışın sağlanmasına katkı sunmaya devam edeceğimizi bir kez daha kamuoyuyla paylaşıyoruz.

**İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
DİYARBAKIR ŞUBESİ**